

Våga fråga och agera!

Undervisnings- och lärandeaktiviteter om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer i sjuksköterskeprogrammet vid Röda Korsets Högskola

Leah Okenwa Emegwa, Stéphanie Paillard-Borg,
Inger Wallin Lundell, Anna Stålberg, Maria Åling,
Gabriella Ahlenius, Henrik Eriksson

Leah Okenwa Emegwa, docent i folkhälsovetenskap, Institution för hälsovetenskap, Röda Korsets Högskola, Stockholm. Avdelningen för folkhälso- och idrottsvetenskap, Högskolan i Gävle. E-post: leok@rkh.se

Stéphanie Paillard-Borg, docent i folkhälsovetenskap, ämnesansvarig folkhälsovetenskap, Institution för hälsovetenskap, Röda Korsets Högskola, Stockholm. E-post: pais@rkh.se

Inger Wallin Lundell, med. dr., studierektor, sjuksköterskeprogrammet, Institution för hälsovetenskap, Röda Korsets Högskola, Stockholm. Institutionen för hälsa, medicin och vård, Linköpings Universitet. E-post: inger.wallin.lundell@rkh.se

Anna Stålberg, fil.dr., lektor i omvårdnad, Institution för hälsovetenskap, Röda Korsets Högskola, Stockholm. E-post: anna.stalberg@rkh.se

Maria Åling, RN, m.sc, adjunkt i omvårdnad, Institution för hälsovetenskap, Röda Korsets Högskola, Stockholm. E-post: alim@rkh.se

Gabriella Ahlenius, RN, m.sc, adjunkt i omvårdnad, Institution för hälsovetenskap, Röda Korsets Högskola, Stockholm. E-post: ahlg@rkh.se

Henrik Eriksson, professor i omvårdnad, ämnesföreträdare omvårdnad, Institution för hälsovetenskap, Röda Korsets Högskola, Stockholm. Institutionen för hälsovetenskap, Högskolan Väst, Trollhättan. E-post: henrik.eriksson@rkh.se

År 2017 infördes ett nytt nationellt examensmål "visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer" enligt SFS 2017: 857, i högskoleförordningen (SFS 1993:100) för vissa utbildningsprogram, där sjuksköterskeprogrammet är inkluderat. Syftet med denna artikel är att presentera hur det nationella examensmålet har implementerats i sjuksköterskeprogrammet vid Röda Korsets Högskola. Först ges en översikt avseende relevanta undervisnings- och lärandeaktiviteter och hur de organiseras genom programmets utbildningsplan. I de avslutande reflektionerna presenteras den didaktiska Våga fråga och agera! -modellen. Modellen är en sammanfattning av Röda Korsets Högskolas tillvägagångssätt, det vill säga en stegvis progression i utbildningen från fakta, statistik, normer och värderingar, till att studenterna lär sig hur de kan upptäckta tecken på våld i komplexa kliniska situationer samt vikten av att ha mod att agera. Avslutningsvis är det vår uppfattning att ett tydligt upplägg är viktigt för att uppnå intentionerna med det nationella examensmålet, nämligen: Våga fråga och agera!

In 2017 a new national qualitative learning target, i.e., to “show knowledge about men’s violence against women and violence in close relationships” (SFS 2017: 857) was introduced into the Swedish higher Education Ordinance for certain educational programmes including nursing. The aim of this paper is to describe the implementation of the national qualitative learning target in the undergraduate nursing programme at the Swedish Red Cross University College. An overview of relevant teaching and learning activities and how they are organised throughout the programme syllabus are first presented, followed by a presentation of the didactic model, Dare to Ask! The Dare to Ask! model is a summary of the approach at The Swedish Red Cross University, i.e., a step-by-step progression from facts, figures and the role of societal norms and values, to how to recognise signs of abuse in complex clinical situations as well as the courage to act. In conclusion, we believe that a clearly laid out structure is important for achieving the intentions of the national qualitative degree target, which is to:
Dare to Ask and Act!

Bakgrund

År 2017 infördes, som en del av Sveriges jämställdhetsstrategi (1-4), ett nytt nationellt examensmål: ”visa kunskap om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer” i högskole-förordningen (SFS 1993:100), för sju utbildningsprogram. Förutom sjuksköterskeprogrammet omfattas utbildningsprogrammen för fysioterapi, juridik, läkare, psykologer, socionomer och tandläkare (SFS 2017:857). Examensmålet lades även till i tandhygienistutbildningen 2019 (SFS 2018:1135). Inom dessa professioner finns möjligheter att möta både offer och våldsutövare. Det nya examensmålet innebär obligatorisk undervisning om mäns våld mot kvinnor (VMK) och våld i nära relationer (VNR) (5, 6).

VMK beskrivs som ett brott mot de mänskliga rättigheterna och en form av diskriminering av kvinnor, och omfattar ”alla könsrelaterade våldshandlingar som resulterar i eller sannolikt kommer att resultera i fysisk, sexuell eller psykisk skada eller lidande, samt hot om sådana handlingar, tvång eller godtyckligt frihetsberövande, vare sig det sker i det offentliga livet eller privatlivet” (7, 8). VNR beskrivs som alla kontrollerande och/eller våldsamma handlingar (fysiska, sexuella, emotionella eller ekonomiska, eller försummelse) som en närstående tillfogar en annan närstående (9, 10). VNR är ofta ett mönster av handlingar som kan vara allt ifrån subtila handlingar till grova brott, t.ex. allt ifrån att bli förlöjligad till att utsättas för våldtäkt eller allvarliga hot (11). VNR omfattar våld mellan partner eller mot barn och äldre som utgör en del av ett hushåll, samt våld mellan tidigare och/eller nuvarande makar eller partner, oavsett om förövaren delar eller har delat hem med offret eller inte (7, 12).

VMK och VNR beskrivs som komplexa problem (12) som kan lätt ignoreras och missförstås i samkönade relationer och HBTQ personer på grund av stereotypen att män ses som förövare och kvinnor som offer (13). Könsnormer och förväntningar är fortfarande de huvudsakliga drivkrafterna bakom VMK och VNR (14, 15), även i förhållanden med personer av samma kön (16-18). Sveriges strategi är således ett medvetet försök att åstadkomma förändring avseende mäns våld mot kvinnor (19). Sveriges tioåriga nationella strategi inbegriper mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel för sexuella ändamål, samt partnervåld (oavsett kön eller sexuell identitet eller läggning), tvångsäktenskap, kvinnlig könsstympning, barnnäktenskap och allt våld mot barn oavsett kön (6, 20). FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen) blev en del av svensk lagstiftning den 1 januari 2020 och stärkte därmed barns rättigheter (21).

Väldsoffer söker vård oftare på grund av skador och komplikationer som uppstår av våldet, särskilt om vårdgivare inte identifierar våld som ett underliggande problem (22). Sjuksköterskor och annan vårdpersonal har sedan länge beskrivits vara viktiga aktörer för att identifiera, vårda och hänvisa offer för VMK och VNR till andra aktörer (23-25). Tre kategorier av offer förekommer inom hälso- och sjukvården: de som berättar om misshandel eller att de är rädda för misshandel, de som inte berättar om misshandel, men som uppvisar tecken och symtom på misshandel (t.ex. blåmärken, riv-/skrapår och problem med reproduktiv och sexuell hälsa, t.ex. tidigare oförklarliga graviditetskomplikationer och psykiska problem/psykopatologi) (26) och, slutligen, de som utsätts för misshandel, men varken berättar eller uppvisar tecken eller symtom på misshandel (26). Sjuksköterskor har därför en viktig roll i att aktivt skapa en tillitsfull relation till patienten och därigenom kunna känna igen offer för VMK och VNR och ge praktiskt och känslomässigt stöd (27).

Sjuksköterskor stöter tyvärr ofta på olika hinder, till exempel tidsbrist, brist på utbildning, brist på tydliga riktlinjer och rutiner (28). Personliga övertygelser (29-32), såsom uppfattning om att screening för partnervåld är integritetskränkande, och synen att misshandlade kvinnor sannolikt återvänder till förövaren (33), kan ses som ytterligare hinder. Riktlinjer och standarder finns i hälso- och sjukvården och utgör ofta bra ramar för att agera när utsatthet identifieras men ger inte den grundläggande kunskap och kompetens som krävs för att våga fråga och mod att agera (34). De senaste åren har det uppmärksammats att screening för VMK och VNR är en viktig aspekt i omvårdnad som bör inkluderas i sjuksköterskeprogrammet (27, 35); införandet av det nationella examensmålet är ett steg i rätt riktning. Denna artikel syftar till att beskriva implementeringen av det nationella examensmålet vid Röda Korsets Högskola samt hur undervisnings- och lärandeaktiviteter kring VMK och VNR utformats.

Kontext

Röda Korsets Högskola (RKH) har utbildat sjuksköterskor i över 150 år, sedan 1867. RKHs profil är global hälsa och global omvårdnad vilket innebär bland annat att aktivt använda kunskaper och metoder som inkluderar normmedvetna förhållningssätt för att motverka ojämlikhet och social orättvisa. Högskolan erbjuder förutom sjuksköterskeprogrammet, som inkluderar en yrkes- och kandidatexamen, även specialistsjuksköterskeutbildningar inom tre områden: intensivvård, psykiatrisk vård och infektionssjukvård, där magisterexamen också ingår. RKH erbjuder även fristående kurser på avancerad nivå för sjuksköterskor. Utbildningsplanen för sjuksköterskeprogrammet innehåller förutom huvudämnet omvårdnad (102 hp), även medicinsk vetenskap (48 hp) och folkhälsovetenskap (30 hp). Flertalet kurser är utformade för att integrera samtliga tre ämnesområden. En utförlig beskrivning av kurserna finns att tillgå på högskolans hemsida (36). Nedan följer en beskrivning av hur innehåll om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer har anpassats till den övergripande utbildningsplanen från första till femte terminen, även presenterat i Tabell 1

Implementering av det nationella examensmålet vid Röda Korsets Högskola

Implementeringen av det nationella examensmålet vid RKH utgår ifrån att satsa på de färdigheter som sjuksköterskor behöver mest relaterat till det nya examensmålets bredd (20), och att det redan är en utmaning för sjuksköterskeutbildningen då även andra ämnen behöver inkluderas (37). Forskning har visat på vikten av olika lärandeaktiviteter under hela utbildningen för att stärka förmågan att ställa intima frågor om våld och utsatthet (38), detta är strategin vid RKH. Från första till femte terminen finns innehåll om VMK och VNR anpassat till befintliga lärandemål och progression, se tabell 1.

År 1 tema: Hälsa, mänsklighet och vårdrelationer

Termin 1: Introduktion till ämnet våld och genusperspektiv

Kursen innehåller tre delar: Föreläsning, grupparbete med examination samt individuell webbkurs som rör Mäns våld mot kvinnor i nära relationer. Den introducerande föreläsningen tar upp definitioner av våld och våldets omfattning. Gruppexaminationen är skriftlig och tar upp grundläggande orsaker till VMK och VNR. Innebörden av normaliserings- och uppbrottsprocessen och våldets konsekvenser ingår. Den avslutande webbkursen är en grundkurs från Nationellt centrum för kvinnofrid (NCK) som ger ett intyg vilket laddas upp av studenten i högskolans lärplattform.

Tabell 1: Översikt av innehåll om våld mot kvinnor (VMK) och våld i nära relation (VNR) från termin 1 till 5 vid Röda Korsets Högskolan

År	Termin	Kurs Titel	HP	Komprimerad kursbeskrivning	Lärande aktiviteter kopplat till VMK och VNR (Fördjupningsområde)	Antal timmar*	Examination
1	1	Omvårdnad och hälsa	30	...relatera kunskaper i omvårdnad till olika utmaningar i samhället och dess konsekvenser för vård och hälsa såsom ojämlikhet och utsatthet.	Föreläsning Webbkurs- NCK (Introduktion till ämnet, genusperspektiv)	2 Halvdag	Gruppexamination, intyg på godkänd webbkurs
	2	Vetenskap och vårdande	30	...begrepp och modeller inom omvårdnad och deras utveckling kopplat till ett normmedvetet förhållningssätt. Studenter lär sig om omvårdnadsprocessen, personcenterad vård samt internationella och nationella folkhälsomål och styrdokument	Föreläsning Socialstyrelsens webbkurs Våld mot äldre (internationella och nationella mål och styrdokument om ämnet; mänskliga rättigheter, extra fokus på hbttq, äldre)	2 1	Möjlighet att välj VMK/VNR som fokusområde för grupp examinationsuppgift. Intyg på godkänd webbkurs
2	3	Global omvårdnad och ohälsa,	30	Student ska kunna identifiera ohälsans mekanismer på individnivå, lokalt såväl som globalt; utföra omvårdnadsaktiviteter som främjar hälsa och förebygger ohälsa.	Föreläsningar (Globalt perspektivet, inklusive hedersrelaterat våld, människohandel, VMK och VNR i migration och katastrofer, hälso- och sjukvårdens ansvar, etik)	4	Frågor om VMK/VNR ingår i en individuell skriftlig tentamen
	4	Vetenskap och hälsoarbete	30	...Studenterna får öva på hälsoamtal relaterat till levnadsvanor samt öva på att ställa frågor om våldutsatthet.	Föreläsning, workshop, reflektion kring att upptäcka och agera* Webbkurs- Barnfrid (Hälso- och sjukvårdens ansvar, rutiner och riktlinjer)	5 Halvdag	VMK/VNR ingår i kursens avslutande individuella tentamen
3	5	Etik och ledarskap i global omvårdnad	22.5	Studenten ges förutsättningar att utveckla värderingsförmåga och förhållningssätt inom sjuksköterskans arbetsområden. I kursen ingår perspektiv som jämställdhet, jämlikhet och hållbar utveckling	Seminarium med case där barn som far illa ingår, förkunskaper från termin 4 om omsorgsvikt och orosmätlan*	2	Godkänt resultat från seminariet krävs för godkänt på skriftlig hemtentamen
					Seminarium kopplat till VFU- att upptäcka våld och agera, inklusive samverkan med andra aktörer. (Hälso- och sjukvårdens ansvar (forts); samverkan med till exempel polisen, socialtjänsten, kvinnojourerna)	2	1-2 sidor rapport om yrkesverkamma sjuksköterskors erfarenheter av att hantera VMK och VNR samt hur de samverkar med andra aktörer.
		Valbara kurser	7.5	Valbara kurser		-	-

HP: Högscolepoäng

*OBS: tid för instuderingsfrågor och övriga typer förberedelse ingår ej i antal timmar

Termin 2: Internationella och nationella styrdokument

Undervisning om mäns VMK och VNR ges i relation till folkhälsoarbete för att främja jämställdhet och minska ojämlikhet i hälsa. Olika internationella och nationella mål samt styrdokument om mänskliga rättigheter, kvinnors och barns rättigheter, jämställdhet, och hälsa tas upp. Några exempel är FN:s deklaration om mänskliga rättigheter, deklarationen om avskaffande av våld mot kvinnor, Istanbulkonventionen, Barnkonvention, Agenda 2030 för hållbar utveckling med flera. Vidare berörs etiska ställningstagande inom folkhälsoarbete, inklusive interventioner gällande VMK och VNR. Sårbara grupper, inklusive homosexuella, bisexuella, transpersoner och queerpersoner (hbtq-personer), ingår.

Studenterna går denna termin ut på sin första placering inom verksamhetsförlagd utbildning (VFU) i äldreomsorg/geriatrik. Ett flertal studenter har ingen tidigare vårderfarenhet vilket innebär att de möter många nya utmaningar. Under kursen deltar alla studenter i ett seminarium om hot och våld. I seminariet diskuteras olika typer av hot och våld (inklusive hot och våld från patienter, hot och våld mot patienter från närstående eller personal, hot och våld på

arbetsplatser) samt regler, riktlinjer och lagstiftning på området. Studenterna går även Socialstyrelsens digitala utbildning ”Våld mot äldre”. Utbildningen är obligatorisk. Det är därför ett krav att studenten efter genomgången utbildning skickar in sitt diplom via högskolans lärplattform. Syftet med utbildningen är att öka studenternas kunskap och medvetenhet om att hot och våld förekommer på alla nivåer i samhället, även inom äldreomsorgen.

År 2 tema: Ohälsa, sårbarhet och hälsofrämjande

Termin 3: Globala perspektiv på mäns våld mot kvinnor

Denna termin fortsätter undervisning och lärandeaktiviteter avseende könsnormer och patriarkala drivkrafter bakom VMK och VNR. VMK och VNRs olika uttryck presenteras ur ett globalt perspektiv, såsom våld mot änkor, hemgiftsrelaterat våld, kvinnlig könsstympning, hedersmord, barnnäktenskap, tvångsäkenskap liksom våldtäkt som ett vapen i krig. Globalisering, migration och komplexa humanitära nödsituationer och deras inverkan på mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer ingår också. I föreläsningen ingår även konsekvenser av VMK och VNR.

Termin 4: Tillämpad kunskap och kommunikation, rutiner och riktlinjer

Undervisningen under den fjärde terminen fokuserar på hälsosamtal och hälso- och sjukvårdens ansvar att upptäcka och agera vid våldsutsatthet. Studenterna får instuderingsfrågor gällande hur våld påverkar hälsan, varför det är viktigt, inom hälso- och sjukvården, att ställa frågor om våldsutsatthet, hur våld kan identifieras samt hur våldsutsatthet dokumenteras som en del av anamnesen. Frågorna kan besvaras enskilt eller i grupp. Detta följs av en heldag med föreläsningar vilka innehåller utbildningsfilmer från NCK som visas för studenterna. Därefter får studenterna reflektera kring filmernas innehåll. Studenterna arbetar i grupper och diskuterar vad som är ett bra bemötande och vad som menas med ett gott omhändertagande av våldsutsatta personer. Gruppvis skriver studenterna ned exempel på egna formuleringar om hur frågor om våldsutsatthet kan ställas samt reflekterar över vilka reaktioner som kan uppkomma vid frågor om våld. Syftet är att studenterna kan skaffa sig kunskap om hälso- och sjukvårdens ansvar, och om de rutiner och riktlinjer som ska finnas upprättade för att upptäcka våldsutsatthet och ge stöd och vård till våldsutsatta. Ämnesområdet ingår i kursens avslutande tentamen. Även en föreläsning av en representant från Origo ingår, vilket är ett resurscentrum som verkar mot hedersrelaterat förtryck och våld.

Under fjärde terminen kommer flertalet studenter i kontakt med barn och deras vårdnadshavare i samband med VFU på vårdenheter för barn. Under de

prekliniska förberedelserna, och med fokus på VNR i relation till barns hälsa, har fram till och med höstterminen -20 en föreläsning hållits inriktad på omsorgssvikt, det vill säga barn som far illa. Föreläsningen har fokuserat på försummelse, fysisk misshandel samt sexuella övergrepp liksom att den har lyft hälso- och sjukvårdspersonalens skyldighet att göra en orosanmälan vid misstanke eller kännedom om att ett barn far illa. I föreläsningen har filmklipp använts, bland annat från Ecpat och Barnombudsmannen (39, 40), för att visa på vikten av att identifiera barn i utsatthet samt att lyssna på deras berättelser. Från och med vårterminen -21 ingår webbkurs från Barnfrid med fokus på grundläggande kunskaper om barns utsatthet för våld och övergrepp (41). Utbildningen berör även den lagstadgade anmälningsplikten vid oro eller kännedom om att ett barn far illa (42). Efter avslutad webbkurs får studenten ett intyg som ska laddas upp i högskolans lärplattform. I och med införandet av webbkursen har föreläsningen som tidigare gavs arbetats om till att fokusera på reflektion efter genomgången webbutbildning. I samband med detta föreläsnings-/reflektionstillfälle repeteras vikten av att vara uppmärksam på tecken hos barnet gällande misshandel och/eller utsatthet för sexuella övergrepp. Likaså lyfts än en gång handhavandet av orosanmälan.

Under termin 4 gör samtliga studenter även VFU inom en psykiatrisk vårdkontext. Studenterna möter där ofta patienter som utsatts för VMK och/eller VNR och även barn som berörs av detta något som lyfts under ett reflektionsseminarium med fokus på jämlikhet, jämställdhet och maktordningar.

År 3 tema: Global omvårdnad i komplexa vårdsituationer

Termin 5: Rutiner, riktlinjer och samverkan

I termin fem behandlas VMK och VNR inom ramen för primärvårdskursen. I denna kurs ingår ett obligatoriskt onlineseminarium. Studenterna tilldelas ett fall där en distriktsköterska gör ett hembesök hos en ensamstående mamma och hennes lilla barn. I scenariot finns misstankar om att barnet far illa. Under seminariet förväntas studenterna, baserat på kunskaper de har förvärvat i tidigare kurser, reflektera kring fallet, hur de ska hantera misstankarna och om de ska göra en orosanmälan. Inför seminariet ska studenterna ha förberett sig på frågeställningar de fått i förhand genom att läsa kurslitteratur och artiklar.

I kommande terminer kommer en lärandeaktivitet kopplad till primärvårds-VFU:n att adderas till kursen. Studenterna får i uppgift att fråga sjuksköterskor om rutiner och riktlinjer avseende hantering av VMK och VNR såsom remittering och samarbete med andra aktörer. Uppgiften presenteras i form av en rapport.

Termin 6: Tillämpad forskning via examensarbete

Det finns ett växande intresse bland studenterna att förstå VMK och VNR samt hur vården hanterar detta ur ett omvårdnadsperspektiv. De studenter som väljer att skriva sitt examensarbete om mäns våld mot kvinnor eller våld i nära relationer har tillgång till kompetens hos lärare och forskare väletablerade i ämnet.

Kurslitteratur, resurser och examination

Kurslitteratur och referenslitteratur i programmet omfattar rapporter, vetenskapliga artiklar och böcker, till exempel Hemsjukvård: olika perspektiv på trygg och säker vård (43), Akut Omhändertagande (44), Grundläggande folkhälsovetenskap (45) Global Health 101 (46).

Undervisningsmaterial och övriga resurser från olika organisationer används. Ett exempel är NCK – med statligt uppdrag – som har material, webbkurser och kortfilmer publicerat på sin hemsida (47). NCK:s kortfilmer som används under termin 1, 3 och 4 visar olika utsatta grupper (t.ex. äldre, invandrargrupper osv.) och hur frågor kan ställas till respektive grupp. Filmerna ger även en bra utgångspunkt för att diskutera etiska aspekter såsom patientens autonomi i beslutsfattandet avseende att berätta/anmäla eller ej. Ett annat exempel är Barnafrid, ett nationellt kunskapscentrum med uppdraget att samla och sprida kunskap om våld och andra övergrepp mot barn (41). Likaså används filmer från Ecpat och Barnombudsmannen som undervisningsmaterial. Filmerna visar barns sårbarhet, vikten av att lyssna till dem och behovet av att identifiera utsatta barn och barn i riskzonen.

Examensmålet examineras på olika sätt i flera terminer, till exempel genom skriftlig tentamen eller seminarium, se Tabell 1. Det finns även möjligheter för studenter att välja VMK och VNR som ämne vid en gruppexamination under andra och tredje terminen.

Avslutande reflektioner

Vid RKH är implementeringen av det nationella examensmålet ett pågående arbete. Fokus är att säkerställa att innehållet och utarbetandet av undervisnings- och lärandeaktiviteter leder till mätbara teoretiska kunskaper och relevanta kliniska färdigheter ur ett omvårdnadsperspektiv. Strategin som RKH använder nyttjar befintliga undervisningsresurser som filmer och annat material från exempelvis NCK, Ecpat, Barnafrid och Barnombudsmannen (39-41, 47). Även om det redan är allmänt känt, och råder enighet om, att sjuksköterskor är viktiga aktörer inom områdena VMK och VNR har den stora utmaningen i allmänhet varit att få sjuksköterskor att agera utifrån de signaler de får. Det nyligen tillagda examensmålet ger således sjuksköterskeprogrammet vid RKH

möjlighet att möta några av de svårigheter som utgör hinder för sjuksköterskor att fråga om och reagera på VMK och VNR.

Undervisningen vid sjuksköterskeprogrammet ska inte bara förmedla kunskap utan även inge studenterna mod att agera vilket kräver en väl genomtänkt och djupgående utbildning i ämnet. Lärandeaktiviteterna ska, i förhållande till lärandemålen, gå gradvis från undervisning om fakta, statistik, normer och värderingar gällande VMK och VNR till att studenterna förvärvar kompetens att upptäcka tecken i komplexa situationer och förmåga att agera enligt rutiner och riktlinjer. Lärandeaktiviteterna syftar också till att inspirera studenter att undersöka VMK och VNR i sitt examensarbete. I figur 1 nedan visar vi en sammanfattning av RKH strategi för att införliva VMK och VNR i sjuksköterskeprogrammet på ett sätt som återspeglar vad vi ser är avsikten med införandet av det nationella examensmålet enligt SFS 2017:857-reformen, nämligen: Våga fråga och agera! Se även Tabell 1.

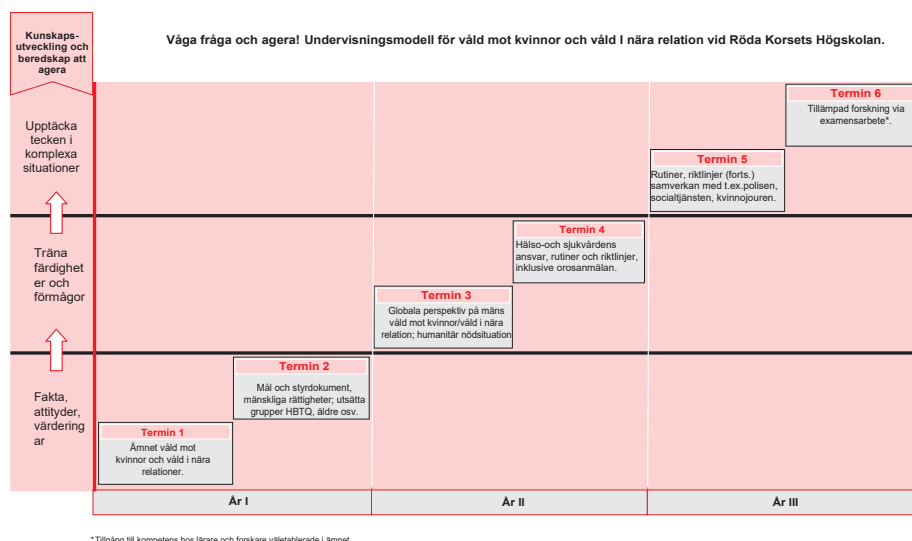

Fig. 1 Våga fråga och agera! Modellen för undervisande av mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation vid RKH

Som framgår av Tabell 1 så är utveckling av kunskap liksom införlivande av en handlingsberedskap att våga fråga om våld i nära relationer en högst uppnåelig färdighet som kan utvecklas under utbildningen. För att denna utveckling dock ska ske krävs att det pedagogiska arbetet utgår från en systematik i hur innehållet i undervisningen ska struktureras över tid liksom att undervisningen innehåller den variation av metoder som behövs får att studenterna ska kunna nå

denna handlingsberedskap. Offer för VMK och VNR, framför allt kvinnor och barn, är helt beroende av att den handlingsberedskapen finns hos våra studenter när de når arbetlivet, därför är denna undervisning mycket viktig. I det pågående pedagogiska arbetet att utveckla denna handlingsberedskap är inkluderandet av tydliga VMK- och VNR-relaterade pedagogiska aktiviteter, relaterande till konkreta lärandemål vilka kontinuerligt utvärderas av involverade lärare, en avgörande nyckel för att nå fram till målet att våga fråga och agera.

Att gemensamt använda ”Våga fråga-modellen” skapar den gemensamma översikten som är en förutsättning att pedagogiskt arbeta emot målet. Modellen visar hur varje undervisningsinsats relaterar till nästa insats som på ett obetingat sätt håller frågan central och levande under hela utbildningen. Att gemensamt ha denna modell som plattform för undervisning samt systematiskt reflektera över denna i kollegial dialog väcker dessutom kontinuerligt nya frågor för hur undervisningen ska utvecklas: Vad brister? Vad har vi missat? Vad kan vi utveckla?

På RKH har vi, på basis av vad vi lärt oss genom att diskutera de frågor som uppstått, förstått att vi än mer behöver konkretisera lärandemålen liksom att även undervisa om samt angripa frågan ur ett intersektionellt perspektiv, särskilt i senare delen av modellen (från termin fyra framåt). En särskild aspekt som vi uppmärksammat i relation till denna senare del är att det finns ett behov (35, 49, 50) att utveckla undervisningen om de stödjande förhållanden för våld i nära relationer som finns i samhället. Undervisningen behöver sätta fokus på vad de olika insatserna innehåller och innebär för de utsatta samt hur de hänger samman. Forskning har visat att sjuksköterskor är mer benägna att fråga om våld i nära relationer om de också vet vart de kan hänvisa offret när svaret på frågan kommer (51).

Sammanfattningsvis belyser det nytillkomna examensmålet om VMK och VNR det arbete som sektorn för högre utbildning samt hälsosektorn står inför för att en gång för alla ta itu med problemet (21) på ett djupgående, systematiskt och hållbart sätt. Vi vet att inom hälsosektorn varierar utbildning om VMK och VNR. Vi vet att frågans angelägenhet också varierar mellan arbetsplatser samt att nyutbildade sjuksköterskor ofta snabbt blir produkter av sin arbetsmiljö (40). Därför behöver vi inom sektorn för högre utbildning axla vårt ansvar och arbeta mer systematiskt när det gäller examensmålet om VMK och VNR. Vår förhoppning är att vi genom att kontinuerligt utvärdera vår uppväxlade strategi i frågan leder till att studenterna inhämtar relevant kunskap och färdigheter så att ingen som är offer, eller potentiellt offer, för VMK och VNR lämnas utan hjälp, när hjälpen finns precis framför dem, om bara frågan ställs. Våga Fråga och agera!

Referenser

1. Regeringen. Makt, mål och myndighet – feministisk politik för en jämställd framtid. Kap 5 En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor: Svenska Regeringen 2016 [cited 2020 13 November 2020]. Available from: https://www.regeringen.se/49d3d6/globalassets/regeringen/dokument/socialdepartementet/jamstalldhet/en-nationell-strategi-for-att-forebygga-och-bekampa-mans-vald-mot-kvinnor_utdrag-ur-skr.-2016_17_10.pdf.
2. Regeringen. Förordning om ändring i högskoleförordningen (1993:100); 2017 [cited 2020 2020-11-13]. Available from: <http://rkrattsdb.gov.se/SFSdoc/17/170857.PDF>.
3. Jämställdhetsmyndigheten. Utbildning för ökad kunskap: delredovisning 2 av uppdrag om utbildning till lärosäten om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relation Göteborg Sweden: Jämställdhetsmyndigheten; 2020 [cited 2020 13 November]. Available from: <https://www.jamstalldhetsmyndigheten.se/files/2020/04/Utbildning-f%C3%B6r-%C3%B6kad-kunskap-2020-v4.pdf>.
4. The Government of Sweden. Högskoleförordning (1993:100) 2020 [cited 2021 3 March]. Available from: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/hogskoleforordning-1993100_sfs-1993-100.
5. The Government of Sweden. En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor: The Government of Sweden 2016 [cited 2020 23 September]. Available from: https://www.regeringen.se/49d3d6/globalassets/regeringen/dokument/socialdepartementet/jamstalldhet/en-nationell-strategi-for-att-forebygga-och-bekampa-mans-vald-mot-kvinnor_utdrag-ur-skr.-2016_17_10.pdf.
6. The Government of Sweden. Makt, mål och myndighet - feministisk politik för en jämställd framtid Skr. 2016/17:10 2016 [cited 2020 23 september]. Available from: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/skrivelse/2016/11/skr.-20161710/>.
7. Council of Europe. Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence 2011 [cited 2020 21 September]. Available from: <https://www.coe.int/fr/web/conventions/full-list/-/conventions/rms/090000168008482e>.
8. The United Nations. Declaration on the Elimination of Violence against Women Proclaimed by General Assembly resolution 48/104 The United Nations; 1993 [cited 2021 22 April]. Available from: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.21_declaration%20elimination%20vaw.pdf.
9. Organisation for Economic Cooperation and Development. SF3.4: Family violence 2013 [cited 2021 18 January]. Available from: <https://search-proquest-com.till.biblextern.sh.se/docview/2137578604/fulltextPDF/22106A4ECE84787PQ/13?accountid=13936>.
10. Roberson C, Wallace PH. Family violence: Legal, medical, and social perspectives: Routledge; 2016.
11. Socialstyrelsen. Våld och utsatthet i nära relationer: Socialstyrelsen; [cited 2021 22 April]. Available from: <https://www.socialstyrelsen.se/stod-i-arbetet/vald-och-brott/vald-i-nara-relationer/#:~:text=V%C3%A5ld%20i%20n%C3%A4ra%20relationer%20%C3%A4r%20ofta%20ett%20m%C3%B6nster%20av%20handlingar,fysiskt%20och%20sexuellt%20och%20psykiskt%20v%C3%A5ld>.
12. World Health Organization. Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence. Geneva World Health Organization; 2013 [cited 2021 26 January]. Available from: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/85239/9789241564625_eng.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

13. Townsend MH, Bailey RK. Same-Sex Partner Violence: A Look at Domestic Violence in the LGBTQ Community. *Intimate Partner Violence: Springer*; 2021. p. 47-56.
14. UN Women. Turning promises into action: Gender equality in the 2030 Agenda for Sustainable Development: UN Women Headquarters; 2018. 337 p.
15. Swedish International Development Cooperation Agency SIDA. Gender-Based Violence and Education 2015 [cited 2020 23 September]. Available from: <https://www.sida.se/contentassets/a3950e8788ec48a78218358a0457fa63/genderbased-violence-and-education.pdf>.
16. Barros ICd, Sani A, Santos L. Gender and same-sex intimate partner violence: A systematic literature review. *Trends in Psychology*. 2019;27(1):127-39.
17. Oringer J, Samuelson KW. Intimate partner violence and the role of masculinity in male same-sex relationships. *Traumatology*. 2011;17(2):68-74.
18. Baker NL, Buick JD, Kim SR, Moniz S, Nava KL. Lessons from examining same-sex intimate partner violence. *Sex roles*. 2013;69(3-4):182-92.
19. Okenwa-Emgwa L, von Strauss EJPhr. Higher education as a platform for capacity building to address violence against women and promote gender equality: the Swedish example. 2018;39(1):31.
20. Carlsson N. Lärosätenas utbildningsbehov i frågor om mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer 2020 [cited 2021 26 Jan]. Available from: https://www.jamstalldohetsmyndigheten.se/files/2020/07/La%CC%88rosa%CC%88tenas-utbildningsbehov-i-fra%CC%8Agor-om-ma%CC%88ns-va%CC%8Ald_Slutrapport_200712-utan-nummer.pdf.
21. The United Nations. Convention on the Rights of the Child: The United Nations; 1989 [cited 2020 24 September]. Available from: https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&lang=en.
22. Plichta SBJT, Violence,, Abuse. Interactions between victims of intimate partner violence against women and the health care system: policy and practice implications. 2007;8(2):226-39.
23. World Health Organization. Responding to intimate partner violence and sexual violence against women: WHO clinical and policy guidelines. Geneva: World Health Organization; 2013. 56 p.
24. World Health Organization. Strengthening health systems to respond to women subjected to intimate partner violence or sexual violence: a manual for health managers. Geneva: WHO; 2017. 155 p.
25. Tilson H, Gebbie KM. The public health workforce. *Annu Rev Public Health*. 2004;25:341-56.
26. Watts C, Mayhew S. Reproductive health services and intimate partner violence: shaping a pragmatic response in Sub-Saharan Africa. *International Family Planning Perspectives*. 2004;30(4):207-13.
27. Alshammari KF, McGarry J, Higginbottom GMA. Nurse education and understanding related to domestic violence and abuse against women: An integrative review of the literature. *Nursing open*. 2018;5(3):237-53.
28. Sundborg E. Om man inte frågar får man inget veta. Stockholm: Karolinska Institutet; 2015.
29. Piltz A, Wachtel T. Barriers that inhibit nurses reporting suspected cases of child abuse and neglect. *Australian Journal of Advanced Nursing, The*. 2009;26(3):93.
30. Sprague S, Madden K, Simunovic N, Godin K, Pham NK, Bhandari M, et al. Barriers to screening for intimate partner violence. *Women & Health*. 2012;52(6):587-605.

31. Beynon CE, Gutmanis IA, Tutty LM, Wathen CN, MacMillan HL. Why physicians and nurses ask (or don't) about partner violence: a qualitative analysis. *BMC Public Health*. 2012;12(1):473.
32. Al-Natour A, Qandil A, Gillespie G. Nurses' roles in screening for intimate partner violence: a phenomenological study. *International nursing review*. 2016;63(3):422-8.
33. Robinson R. Myths and stereotypes: how registered nurses screen for intimate partner violence. *Journal of emergency nursing*. 2010;36(6):572-6.
34. Moyer VA, Ahoim. Screening for intimate partner violence and abuse of elderly and vulnerable adults: US preventive services task force recommendation statement. 2013;158(6):478-86.
35. Crombie N, Hooker L, Reisenhofer S. Nurse and midwifery education and intimate partner violence: a scoping review. *Journal of clinical nursing*. 2017;26(15-16):2100-25.
36. The Swedish Red Cross University. Alla utbildnings- och kursplaner 2021 [cited 2021 26 February]. Available from: <https://www.rkh.se/utbildning/utbildnings--och-kursplaner/>.
37. Giddens JF, Brady DP. Rescuing nursing education from content saturation: The case for a concept-based curriculum. *Journal of Nursing Education*. 2007;46(2):65-9.
38. Wyatt T, McClelland ML, Spangaro J. Readiness of newly licensed associate degree registered nurses to screen for domestic violence. *Nurse education in practice*. 2019;35:75-82.
39. Epcat. Epcat Sverige 2021 [cited 2021 4 March]. Available from: <https://www.epcat.se/>.
40. Barnombudsmannen. Barnombudsmannen 2021 [cited 2021 4 March]. Available from: <https://www.barnombudsmannen.se/>.
41. Barnafriid Linköping Universitet. Barnafriid - ett nationellt centrum för kunskap om våld mot barn 2021 [Available from: <https://liu.se/forskning/barnafriid>].
42. Regeringen. Socialtjänstlag (2001:453) Kapitel 14 2001 [cited 2021 Maj 8]. Available from: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453.
43. Ekstedt M, Flink M. Hemsjukvård: olika perspektiv på trygg och säker vård: Liber; 2019.
44. Almerud Österberg S, Rahmqvist J. Akut omhändertagande In: Edberg A-K, Wijk H, editors. Omvårdnadens grunder: Hälsa och ohälsa: Studentlitteratur AB; 2014.
45. Pellmer K WH, Wramner B. Grundläggande folkhälsovetenskap: Liber; 2017.
46. Skolnik R. Global Health 101: Jones & Bartlett Publishers; 2019.
47. Nationellt Centrum för Kvinnofriid. Utbildningsfilmer om att ställa frågor om våld film 3 och 7 2020 [cited 2020 3 September]. Available from: <https://nck.uu.se/kunskapsbanken/webbstod-for-varden/temasidor--att-stalla-fragan-om-vald/utbildningsmaterial-om-att-stalla-fragan/>.